

11. Porézní a celulární keramika

11.0 Úvod

Keramiky jsou zřídka zcela hutné, protože ve většině případů nemohou být póry zcela odstraněny během výroby. Porézní keramiky však mají volný prostor záměrně včleněn do keramické mikrostruktury k plnění určitých funkcí. *Celková pórovitost* je $\phi = 1 - \rho_r$, kde $\rho_r = \rho / \rho_0$ je *relativní hustota* (ρ = objemová hmotnost, ρ_0 = teoretická hustota pevné fáze – matrice nebo skeletu – v praxi často hustota plně slinuté polykrystalické keramiky). Celková pórovitost je součet *otevřené pórovitosti* (měřitelná např. rtuťovou porozimetrií) a *uzavřené pórovitosti* a lze ji získat mikroskopickou obrazovou analýzou nebo výpočtem z výsledků dvojího vážení (Archimédovy metody), pokud je známa teoretická hustota.

Celulární materiály jsou vysoce porézní materiály s $\phi > 70\%$ (2D uspořádání / voštiny nebo 3D síť / pěny s otevřenou nebo uzavřenou buňkovou strukturou, s pravidelným nebo nahodilým prostorovým uspořádáním). V případě nanometrických velikostí pórů se tyto vysoce porézní materiály nazývají *aero-* nebo *xerogely*.

11.1 Příprava porézních a celulárních keramik

- Částečné slinování
- Slinování dutých částic (např. Al₂O₃ mikrokuliček)
- Pyrolýza organických nebo biopolymerních pórotvorných činidel (např. polystyrenu, škrobů)
- Přímým napěňováním suspenzí pěnidly
- Polymerní replikační techniky (potažením polymerní pěnou a následným vyhořením)
- (Bio-)templating (tj. užití “šablon“, angl. templates, např. infiltrace zkarbonizovaného dřeva)
- Rapid prototyping
- Extruzí (pouze pro translačně symetrická tělesa, např. voštin u cordieritových nosičů katalyzátorů výfukových plynů nebo u profilovaných cihel)

11.2 Mikrostruktura a vlastnosti porézních a celulárních keramik

Problém: Efektivní vlastnosti porézních keramik nejsou jednoduchou funkcí pórovitosti, ale závisí na všech rysech mikrostruktury.

Populární modely k popisu vztahů vlastnost – pórovitost jsou založeny na modelech, které vycházejí z plochy kolmé ke směru zatížení, velice často z minimální plochy průřezu (např. Riceovy MSA-modely, “minimum solid area“), avšak tyto modely se většinou skládají z periodicky se opakujících jednotkových buněk se speciálním tvarem pórů, např.

- póry mezi pevnými koulemi,
- izolované (uzavřené) sférické póry,
- cylindrické póry,

a jsou obvykle nereálné pro neuspořádané materiály. Explicitní výpočty jsou zdlouhavé a schopnost předpovědi pomocí výsledných rovnic je malá (platná pouze pro několik velmi speciálních případů).

3D celulární keramiky (tzn. pěny s otevřenou nebo uzavřenou buňkovou strukturou) se skládají z hran a stěn tloušťky t a délkou hrany L : Gibson-Ashbyho teorie (spojující přístup jednotkových buněk s rozměrovou analýzou) → relativní hustoty:

- Pěna s otevřenou buňkovou strukturou: $\rho_r \propto \left(\frac{t}{L}\right)^2$
- Pěna s uzavřenou buňkovou strukturou: $\rho_r \propto \left(\frac{t}{L}\right)^3$,

kde konstanty úměrnosti závisejí na tvaru buňky (kubická, rhombická, dodekaedr, tetrakaidekaedr nebo Gibson-Ashbyho jednotková buňka, ve které i tahové namáhání vede lokálně, tj. na mikrostrukturní úrovni, k ohybové deformace). Důležité je, že rozdělení pevné fáze v buňce nemusí odpovídat idealizovanému modelu (např. může dojít k akumulaci pevné fáze v rozích nebo na hranách) → idealizované modelové vztahy přestávají platit. Navíc v praxi stěny nebo hrany mohou být porézní sami o sobě → relativní hustota musí být nahrazena jinou normalizovanou hustotou $> \rho_r$ (Green). Mnoho keramických pěn má buňky s průměrným počtem ploch 14, přičemž každá z nich má průměrný počet hran 5 (což odpovídá tetrakaidekaedrickému modelu).

Efektivní Youngovy moduly podle Gibson-Ashby teorie (rozměrová analýza):

- Pěna s otevřenou buňkovou strukturou: $E_r = \rho_r^2$
- Pěna s uzavřenou buňkovou strukturou: $E_r = \zeta^2 \rho_r^2 + (1 - \zeta) \rho_r$,

kde ζ je frakce pevné fáze umístěná v hranách (vztažena na celkový objem pevné fáze ve stěnách včetně hran). Brezny and Green úspěšně aplikovali Gibson-Ashbyho teorii k analýze naměřených dat u korundových, mullito-korundových, zirkoničito-korundových a jiných pěn s otevřenou buňkovou strukturou. Podobně, napěněná skla (skelné pěny) a slinuté duté skleněné kuličky byly úspěšně modelovány jako pěny s uzavřenou buňkovou strukturou. Další analýzy založené na této teorii se týkají pevnosti, lomové houževnatosti, chování při teplotních rázech a creepu.

11.3 Aplikace porézních a celulárních keramik

Porézní a celulární materiály jsou v inženýrské praxi obecně užívány ke snížení hmotnosti struktur (konstrukcí), kde je požadována vysoká pevnost a tuhost (lehčené konstrukční materiály). Ve srovnání s jejich hutnými protějšky má porézní a celulární keramika relativně vysokou lomovou houževnatost a dochází k postupnému poškození namísto okamžitého (katastrofického) lomu (zničení).

- Žárovzdorné izolační materiály
- Tepelné a akustické izolační materiály
- Lehčené konstrukční materiály
- Nosiče katalyzátorů
- Vysokoteplotní filtry nebo membrány